

РОЗВИТОК ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ АПК

О. М. Буднік, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроєкологічний університет

Статтю присвячено розгляду ролі та необхідності поширення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки. Розглянуто особливості сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як фактору формування конкурентних переваг аграрних підприємств. Окреслено перспективи та економічні вигоди від кооперування сільськогосподарських товаровиробників.

Постановка проблеми. Реалізація принципів конкурентних переваг в діяльності аграрних формувань є надзвичайно актуальною передумовою їх виходу з економічної кризи. До основних принципів конкурентоздатності підприємств АПК слід віднести використання переваг колективної діяльності та взаємодопомоги, раціоналізацію їх діяльності щодо планування, реалізації та контролю за фізичним переміщенням сировини, матеріалів та виготовленої продукції. Одним з найкращих заходів створення рівних стартових умов виходу зі складного економічного становища для всіх форм підприємницької діяльності слід вважати розвиток обслуговуючої кооперації. Адже саме сільськогосподарські кооперативи можуть запропонувати товаровиробникам кращі умови господарювання та прийнятні ціни реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення й розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації є предметом дослідження відомих науковців, зокрема: В. Андрійчука, П. Гайдуцького, В. Гончаренка, В. Зіновчука, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, О. Могильного, Л. Молдаван, П. Саблука, Ю. Ушкаренко, О. Шпичака, В. Юрчишина та ін. Однак багатогранність розглянутої проблематики та динамічна трансформація форм господарювання на селі зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень у вказаному напрямі.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є визначення місця і ролі обслуговуючої кооперації в сучасному сільськогосподарському виробництві. Дослідження проведено при застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: *абстрактно-логічного* – при визначенні сутності та ролі обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки; *аналізу і*

синтезу – для поділу сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на види; *співставлення та порівняння* – з метою виділення та обґрунтування особливостей різних видів сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Виклад основного матеріалу. Невід’ємною складовою ринкової економічної системи і важливою інституцією демократичного суспільства є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація. Це підтверджено досвідом практично усіх розвинених країн світу. Адже кооперативи в сільському господарстві – не лише тип підприємства або форма господарювання, це – ідеологія виживання сільськогосподарського товаровиробника за умов ринкової економіки [4, с. 6].

Однак, достатньо суперечливими на даний час є погляди провідних економістів на необхідність існування обслуговуючої кооперації на селі. Нині значна частина кооперативів лише зареєстрована і не розпочала своєї діяльності, інша частина функціонує із значними порушеннями кооперативних принципів, а ще одна частина тільки формально належить до кооперативів. Зареєструвати обслуговуючий кооператив як прибуткове підприємство означає порушити кооперативні принципи в самому зародку кооперативної ідеї, дискредитувати істину [8, с. 84]. Це зумовлено тим, що обслуговуючі кооперативи є практично єдиною організаційно-правовою структурою, діяльність якої в умовах ринкового середовища не ставить за мету одержання прибутку. Вони створюються для надання товаровиробникам послуг, які пов’язані з виконанням їх основної функції – виробництва сільськогосподарської продукції. Такими послугами можуть бути заготівля і реалізація продукції, її переробка, матеріально-технічне постачання, технологічні та обліково-аудиторські послуги, утримання виробничої інфраструктури тощо.

Відомі дослідники наголошують на необхідності кооперації. Кооперативна дорога є єдиною та дійсно вірною дорогою, кооперація дозволяє організувати розпилені раніше селянські маси, поєднати їх та надати їм можливість використовувати всі переваги крупного господарства та кращої техніки [14, с. 8, 12]. Кооператив є унікальною економічною організацією. Важливо, що незалежно від змін економічних умов і ускладнення завдання цих організацій, суть кооперації і кооперативу залишається незмінною. Забезпечується це завдяки існуванню і дотриманню фундаментальних принципів кооперації [10, с. 168]. В. Зіновчук зазначає, що важливим завданням обслуговуючої кооперації сільськогосподарських товаровиробників є протистояння безконтрольному поширенню непродуктивного

торговельно-посередницького бізнесу [9, с. 7]. С. Кафлевська підкреслює, що кооператив хоча і не є панацеєю від усіх бід, але на сучасному етапі така форма створює передумови для розвитку ефективних ринкових відносин на основі сильної організаційно-економічної будови, створення якої має першочергове значення для будь-якого виду підприємств [6, с. 261].

О. Могильний вказує на те, що подолати існуючу суперечність між формальною наявністю значної кількості підприємств агропродовольчого ринку та їх недостатньою товарною наповненістю можливо при створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [7, с. 305]. А. Гаргасас, Г. Радзвичюс підкреслюють, що в сучасних умовах гострої конкуренції, особливих потреб споживачів, швидких змін та обмеженості ресурсів фермери шукають можливості отримання стійких конкурентних переваг. При здійсненні спільних дій початальницькі та сільськогосподарські підприємства оптимізують свої дії та отримують здатність швидко й точно реагувати на ринкові зміни [1, с. 8]. Ю. Ушкаренко також наголошує на тому, що за рахунок об'єднання товаровиробників у кооперативні формування різних напрямів і рівнів можна вирішити ряд економічних та соціальних питань, що вкрай загострили проблеми сільського господарства в цілому [12, с. 242].

Крім того, В. Збарський та М. Канінський наголошують на тому, що з метою раціонального використання виробленої продукції в селянських господарствах, підвищення рівня товарності, поліпшення соціальних умов проживання сільського населення, доцільно у великих за кількістю дворів селах створювати кредитно-маркетингові кооперативи. Ці кооперативи мають об'єднувати селян з метою проведення кредитних операцій та надавати маркетингові послуги виробникам певного виду продукції (зерна, овочів, молока, м'яса тощо) [3, с. 30].

Проте, не всі дослідники погоджуються з необхідністю становлення кооперативної форми в сільському господарстві. Німецьке слово «кооператив» означає добровільне об'єднання людей, які на пайових засадах спільно займаються якимось видом господарської діяльності. Тобто діяльність у формі кооперативу передбачає певний ступінь об'єднаності майна його членів, як умови їх спільної діяльності. Але ж майно уже об'єднане на рівні господарства. З огляду на це, такі первинні кооперативи ні з правового, ні з організаційного боків не мають під собою матеріальних підстав, не відповідають їх суті і вводять в оману їх членів [2, с. 107]. Невиправдано великі надії покладаються на організацію на місці

колгоспів і радгоспів кооперативів. Дуже реально, що в таких формуваннях порушуються кооперативні зв'язки, ще більше знижується фінансова і виробнича стійкість, виростають сукупні сільськогосподарські витрати [13, с. 64].

Водночас, з метою формування сприятливого підприємницького середовища в сільському господарстві та з огляду на динаміку й тенденції розвитку сучасних сільськогосподарських підприємств найважливішим пріоритетом міжгалузевих відносин слід вважати посилення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації (рис.).

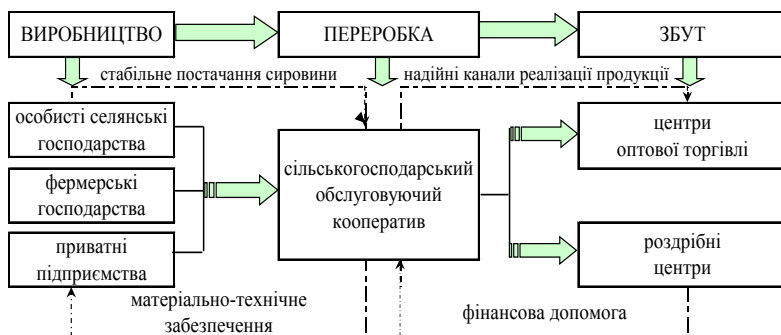

Рис. Модель співробітництва різних форм підприємництва у суміжних сферах

Варто визнати, що розвиток та поширення кооперації в аграрній сфері відповідає вимогам дії механізмів економічних законів щодо переваг великого виробництва над дрібним, його концентрації та спеціалізації, поділу праці. В такому випадку сільськогосподарські підприємства отримують змогу застосувати сучасні прогресивні технології, високопродуктивну техніку і за рахунок цього знижувати витрати виробництва. Це пояснюється, передусім, тим, що в кооперативі ціни на послуги для своїх членів є близькими до собівартості та відповідно нижчими за ринкові. Крім того, ціни на продукцію, що реалізується через маркетингові канали у таких формуваннях, вищі за середні в області або районі.

Висновки. Отже, розвиток обслуговуючої кооперації є логічним етапом розбудови ринкової економічної системи у сільському господарстві, оскільки кооперування сільськогосподарських товаровиробників покликано допомогти членам кооперативів у веденні їх господарської діяльності, сприяти працевлаштуванню трудівників села. Важливо відмітити також роль обслуговуючої кооперації у виконанні соціальних функцій. Перспективним є

співробітництво, а з часом й інтеграція кооперативів при сільських громадах з агроторговими домами, які функціонують на кооперативних засадах, що сприятиме системності формування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні. Проте, на шляху відродження кооперативних підприємств виникає достатньо багато проблем соціального, економічного та правового характеру. Їх розв'язання потребує форсування відповідної законодавчої бази, певного часу, а також ефективних організаційних рішень.

Список використаних джерел

1. Гаргасас А. Концепция партнерства в современном аграрном бизнесе / А. Гаргасас, Г. Радзевичюс / Актуальні проблеми розвитку кооперації в ринкових умовах : доповіді Міжнар. наук. конф. – Херсон: Вид-во Айлант, 2007. – 174 с.
2. Дубовик С. Г. Впорядкованість господарств як фактор вдосконалення управління ними / С. Г. Дубовик, О. Г. Щербак, Г. І. Юрко // Проблеми формування ринкової економіки. Спец. випуск. / К.: КНЕУ, 2000. – С. 106–109.
3. Збарський В. К. Особисті селянські господарства: місце і роль у продовольчому забезпеченні країни / В. К. Збарський, М. П. Канінський // Агроінком. – 2008. – № 1–2. – С. 27–32.
4. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. Зіновчук. – К.: Логос, 1999. – 256 с.
5. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу: друге видання, доп. і перер. / В. Зіновчук. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
6. Макаренко П. М. Теоретичні засади кооперування сільськогосподарських підприємств / П. М. Макаренко / Актуальні проблеми розвитку кооперації в ринкових умовах: Доповіді Міжнар. наук. конф. – Херсон: Вид-во Айлант, 2007. – С. 25–31.
7. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
8. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: навч. посібник / М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін.; За ред. М. М. Ільчука. – К.: Вища освіта. – 2002. – 398 с.
9. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації: навч. посібник / В. В. Зіновчук, Л. В. Молдаван, В. Б. Моссаковський та ін.; за ред. В. В. Зіновчука. – К.: Вища освіта, 2001. – 464 с.
10. Саблук П. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє / П. Саблук. Науково-популярні нариси у 3-х т. – Т. 2. – Аграрна економіка в умовах

демократичного державотворення. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 484 с.

11. Участь підприємств АПК у формуванні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / за ред. В. Зіновчука, В. Гончаренка та ін. – Київ, 2001. – 48 с.
12. Ушкаренко Ю. В. Сільськогосподарська кооперація в еволюційному вимірі: монографія / Ю. В. Ушкаренко. – Херсон: Айлант, 2009. – 404 с.
13. Хохлов В. А. Перспективні форми підприємств в сільському господарстві / В. Хохлов // Проблеми реформування і тенденції розвитку сільського господарства України та держав Центральної і східної Європи: матеріали міжнародного симпозіуму (Біла Церква, 1–3 листопада 1994 р.). – Біла Церква, 1995. – С. 63–65.
14. Чайнов А. В. Краткий курс кооперации / А. В. Чайнов. – М.: Книжная палата, 1989. – 79 с.